Andre verdenskrig

Debatt & meninger

Kronikk
Rolv Bjelland
Forfatter og etterkommer av politifange

Hvorfor ble politifangene i Stutthof aldri hedret?

Det er tid for å løfte frem den virkelige historien om fangene i Stutthof og deres skjebne etter krigen. Deres innsats bør hedres, ikke gjemmes bort, skriver Rolf Bjelland. Bildet er av hans far, Einar Bjelland, som satt i konsentrasjonsleiren Stutthof. *Foto: Privat*

Gruppebilde fra Arendal politikammer tatt i august 1945. Rolv Bjellands far, Einar Bjelland, sitter nederst i midten med hvit lue og mørke hansker. *Foto: Privat*

For å få kontroll over politiet arresterte den tyske okkupasjonsmakten 470 politifolk. Det var cirka 10 prosent av politistyrken. «Aktion Polarkreis» ble satt i verk 16. august 1943. Aksjonen sendte sjokkbølger inn i politiet, med lammelse og ettergivenhet blant resten av politifolkene.

271 av de arresterte politifolkene ble sendt til konsentrasjonsleiren Stutthof i tyskokkuperte Polen. Min far, Einar Bjelland, var en av dem. I min ferske bok «Fars nei» har jeg beskrevet grusomhetene og presset han og de 270 andre ble utsatt for og fars liv etter at han kom hjem.

Ventet ingen heder. Tyskerne hadde håp om å få politifangene til å samarbeide. I januar 1944 ble de derfor overført til en særleir – «Sonderlager». Her ble det vekslet mellom belønning og de verste trusler. Men de sto imot.

Da politifangene kom hjem fra fangenskapet, ventet ingen heder. Tvert imot: De måtte konkurrere om faste stillinger med kolleger som hadde fått påtaleunnlatelse for nazisympatier. Det ble sterk rivalisering og posisjonering mellom disse gruppene.

De som kom fra fangenskap, var svekket. De var i mindretall, og de var lavmælte. Noen av politifangene gjorde karriere i politiet etter krigen. Andre fikk aldri fast stilling, de fant seg ikke til rette – og de sluttet, slik som min far.

I arbeidet med boken har jeg kommet i kontakt med etterkommere etter andre fanger fra Stutthof. Det slår meg at det ofte er fedrenes mareritt og skrik om natten de snakker om. Traumene var en mørk hemmelighet og en skam i mange familier. Utenfor hjemmene ble det ikke snakket om marerittene og skrikene.

Ble aldri fulgt opp. Det hadde vært lettere å leve med dette hvis Politietaten hadde vært i stand til å fremstille det politifangene hadde vært igjennom som noe ærerikt.

I 1994 skrev jeg til Justis- og politidepartementet og spurte om politifangene kunne få en honnør/anerkjennelse for hva de gjennomgikk under krigen. Jeg visste at det ville betydd mye for far, men innspillet ble ikke fulgt opp av departementet.

Nå er alle fangene døde, og det er for sent med en medalje. Men spørsmålet om hedersbevisning virker fortsatt å være et betent tema. Det merket jeg etter at jeg hadde presentert boken min for noen gamle politifolk. Etterpå fikk jeg høre at medaljer var noe «man ikke snakket om».

Jeg spør meg om det i politiet fortsatt henger igjen holdninger fra gnisningene mellom de ulike fraksjonene etter krigen?

Feriekoloni. Historiker Nils Johan Ringdals bok «Mellom barken og veden» (1987) om politiets rolle under okkupasjonen, er på en måte den «offisielle historien» – også om politifangene.

Boken på totalt på 450 sider, inneholder bare fem sider om tyskernes aksjon mot politiet og Stutthof-fangene. Den minimaliserer innsatsen til politifangene. Og svært mye av det som står om disse fangene, er feil. Boken nevner ikke at fangene ble sultet i leiren, eller at de ble utsatt for grusomt press og trusler for å forsøke å få dem til samarbeide.

Dødsmarsjen nevnes ikke, heller ikke at fangene ble fratatt gulltenner og at lønnen etter en tid ble stoppet. Boken gir nærmest inntrykk av at fangene var på feriekoloni.

Ringdal var fra 1984 engasjert av Justisdepartementet for å utrede politiets rolle i Norge under annen verdenskrig. Det ga ham, som det heter i omslaget, også stoff til boken «Mellom barken og veden». Boken har i stor grad skadet ettermælet til politifangene.

Det er tid for å løfte frem den virkelige historien om fangene og deres skjebne etter krigen. Deres innsats bør hedres, ikke gjemmes bort.

Informasjon
Aftenposten
Debattredaksjonen

Debattredaktør
Erik Tornes
Adresse: Aftenposten, Debatt, Boks 1178, 0107 Oslo

Debatt
E-post: debatt@aftenposten.no
Hovedinnlegg: 3000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto.
Kortinnlegg: 400-1500 tegn.

Kronikker / debattinnlegg på nett
aftenposten.no/meninger
Aftenposten returnerer ikke artikler som blir sendt på papir.

Kronikk
E-post: kronikk@aftenposten.no
Kronikk: Maks. 6000 tegn inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

Bildet viser inngangspartiet til Stutthof. *Foto: Czarek Sokolowski, AP/NTB*

Les flere debattinnlegg på ap.no

Meninger
Ekstremisme

Pandemien har skapt nye former for ekstremisme

Debatt
Sissel Haugdal Jore
Professor, samfunnssikkerhet og risikostyring, Universitetet i Stavanger

Både internasjonalt og i Norge har forskningen observert at pandemien har medført nye former for ekstremisme.

Folk som var skeptiske til myndighetenes nedstenging av samfunnet og vaksinering søkte sammen både i nettfora og fysiske demonstrasjoner. Tankegods og ideer som før hadde tilhørt ekstreme grupper, fikk i denne situasjonen flyte fritt mellom personer med ulik ideologisk tilhørighet.

«Salatbar-terrorisme». Denne formen for ekstremisme har fått betegnelsen «salatbar-terrorisme» fordi enkeltindivider og grupper «låner» politiske ideer og angrepsformer på tvers av det man tidligere oppfattet som forskjellige ideologiske grupper.

Mistilliten til staten som de nye formene for ekstremisme har til felles er mangfoldig. Men sentralt i dette verdensbildet er ofte troen på at verden styres av en ond, korrupt elite som kontrollerer folket, mediene og myndigheter. Selv om mange av disse ideenes tilhengere ikke nødvendigvis er mot demokratiet, avviser de ofte de såkalte elitene og vurderer alternative politiske modeller.

Dette er ikke bare ideer som er utbredt i USA, og som førte til stormingen av Kongressen. Disse ideene finnes også i Europa. Nederlandske sikkerhetsmyndighetene anslår for eksempel at det finnes 100.000 personer i landet som tror på ideen om at det eksisterer en ond elite.

Har gitt opphav til konkrete terrorplaner. Disse ideene er også uttrykt i form av konkrete terrorplaner i Europa. Dette kommer på toppen av at man har observert at andre land forsøker å ytterlige radikalisere individer med et allerede ekstremt verdenssyn. For eksempel da flere nordmenn mottok SMS med oppfordring om å gjennomføre terrorangrep på grunn av koranbrenning. PSTs vurdering var at hensikten var å skape splittelse i det norske samfunnet.

Internasjonal forskning har vist at den nye formen for ekstremisme representerer en ny type forebyggingsutfordring fordi tilhengere kommer fra ulike samfunnslag, har ulik alder og kommer fra ulike ideologiske bakgrunner. De fleste personene som støtter dette tankegodset vil ikke ty til voldelige aksjoner, men disse ideene har potensial til å radikalisere individer som er villig til å ty til vold også i Norge - noe som også Ekstremismekommisjonen beskriver.

Hvor går grensen? Likevel forblir spørsmålet om når vi som samfunn ønsker at myndighetene skal gripe inn mot denne trusselen ubesvart. Går grensen for radikalisering når man har vært inne på en ekstremistisk nettside, når man har diskutert slike ideer med andre, eller når man planlegger et voldelig angrep? Og hvor går grensen mellom legitim kritikk og ekstremisme i et demokratisk samfunn der individer forventer å kunne utøve sin rett til å kritisere både myndighetene og hverandre.

Ved å ikke være villig til å diskutere hvordan den nye formen for ekstremisme utfordrer den norske forbyggingsmodellen, unnlater Ekstremismekommisjonen å ta viktige diskusjoner rundt hva som skal bli ansett som legitim forebygging av ekstremisme.

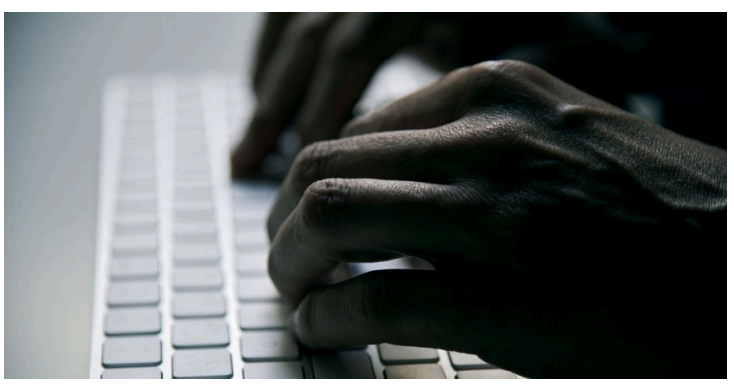

Folk som var skeptiske til myndighetenes nedstenging av samfunnet og vaksinering søkte sammen både i nettfora og fysiske demonstrasjoner. Tankegods som før hadde tilhørt ekstreme grupper, fikk flyte fritt, skriver innsenderen. *Foto: Shutterstock, NTB*